

En av de största frågorna i svensk (!) samhällsdebatt de senaste månaderna är avgörandet i Högsta Domstolen i USA kring frågan om abort. Hans Bergström fördjupar sig i frågans båda delar; synen på abort och synen på vilken nivå som är rätt för politiska beslut, och att politiska beslut faktiskt ska tas av politiker.

Abortfrågan i USA och hos frisinnet

I juni beslöt USA:s Högsta Domstol att återföra abortlagstiftningen till folkvalda församlingar, efter att abortreglerna sedan 1973 bestämts av jurister. Utslaget i det kända rättsfallet "Roe vs Wade", som införde fri abort i hela USA, upphävdes. Det tillkom i den radikala tidsandan åren efter 1968. HD konstruerade då helt på egen hand en rätt som inte återfinns i vare sig konstitutionen eller lagstiftningen, ty domare Harry Blackmun ansåg tiden kommen.

HD:s vändning 2022 har utlöst såväl hyllningar som ramaskrin i USA, där abortfrågan är mer kontroversiell än numera i Sverige. Men även i Sverige går känslovallen höga. Många av kommentarerna är besinningslösa, och samtidigt djupt okunniga.

Aftonbladets kulturchef Karin Pettersson skriver (25 juni): "Den amerikanska demokratin försvagas nu i snabb takt, den som inte ser det måste vara blind." Detta om ett beslut som förlägger abortlagstiftningen till de demokratiska församlingarna, liksom är fallet i Sverige.

Liberala Expressen betecknar HD:s beslut som "en djupt skrämmande utveckling" (25/7). "Att

få leva sitt liv som man vill, älska den man älskar och råda över sin egen kropp – det är fundamentala rättigheter i den öppna västerländska civilisation som vi älskar." Så det är så enkelt som att ett foster är en del av kvinnans kropp, ungefär som blindtarmen.

I Svenska Dagbladet kommenterar Jenny Nordberg, en av tidningens USA-korrespondenter, med sin sedvanliga känsla för nyanser: "Halva befolkningens kroppsliga självbestämmande har nu upphört... Lagar för kvinnor införs i en rik, västlig, högteknologisk demokrati som annars brukar återfinnas i djupt konservativa diktaturer. Att kvinnor helt lagligt får lov att förföljas, spärras in och förnedras. Att våldsmonopolet och rättssystemet ska användas för att tygla dem."

Den liberale partiledaren vill inte vara mycket sämre. I sitt tal i Almedalen sa Johan Pehrson: "Låt oss enas i solidaritet med alla de kvinnor som drabbas när aborträtten hotas. Nu senast i USA. Det är direkt smärtsamt att liberala, feministiska framgångar rullas tillbaka i det land som gör anspråk på att leda den fria världen. Inte en enda fantastisk Teslamodell eller

innovation från Facebook kan sminka om ett land som inskränker kvinnors rättigheter. Låt Sverige förbli en röst för det moderna. Frihet. Feminism. Liberal demokrati. Och mänskliga rättigheter. Låt oss här hemma grundlagsskydda rätten till abort. Sverige ska aldrig backa in i framtiden.” Så abortfrågan kan reduceras till att vara för ”det moderna”!

Utmärkande för kommentarerna, utöver det höga tonläget, är att de helt bortser från den konstitutionella frågan i USA om folkmakt kontra domarmakt. De deklarerar också ”rätten till abort” som om det rörde sig om en helt okomplicerad rätt, utan avvägningar.

Abortfrågan jämförs nu i delar av debatten med rätten till samkönade äktenskap. Men rätten att fritt välja sin partner är allmänt accepterad numera, även i USA.

Låt mig ta den konstitutionella frågan först. Diskussionen i USA:s högsta domstol handlar nämligen om synen på juristers roll kontra lagstiftning i demokratiska församlingar. Den majoritet av domare i The Supreme Court som betecknas som ”konservativa” är det i fråga om juridisk filosofi, vilket inte är detsamma som politisk grundsyn. De är för ”judicial restraint”, juridisk återhållsamhet. Domstolens uppgift är att pröva huruvida politiska beslut stämmer med författningens regler, som är överordnade. Likaså huruvida myndigheter har stöd i lag för sina förordningar. Lagarna, som de är skrivna, står i centrum för dessa domare. Det är inte domarnas roll ”to legislate from the bench” – att själva lagstifta i domarkåpor.

Den minoritet i Högsta Domstolen som företräder en mer aktivistisk syn tar lättare på själva lagstiftningen. Dessa domare menar att HD kan och bör mer se till verkningarna av sina beslut och ta sig rätten att själva rätt fritt tolka innebörden av de värden som bör främjas i Amerika. Eftersom kongressen ofta blockeras till beslut, får juristerna ta över makten från de folkvalda.

Beslutet i Högsta Domstolen rörande Roe vs Wade 1973 hade ingen som helst grund i vare sig konstitutionen eller lagstiftningen. Majoriteten försökte tolka in en rätt till ”personlig integritet” i det fjortonde författningstillägget, men den som läser detta tillägg finner att det handlar om helt andra saker. Abortfrågan berörs inte i den amerikanska konstitutionen från 1789, vare sig direkt eller indirekt. Självständighetsförklaringen från 1776 bär den kända formuleringen om allas grundläggande rätt till ”life, liberty and the pursuit of happiness”. Alltså ”rätt till liv”, inte till att släcka liv.

En del svenska kommentatorer har menat att man inte behöver bry sig så mycket om ett dokument från slutet på 1700-talet, skrivet av en grupp vita män. Men författningen kan förnyas, om det finns stöd för det i en ny tid. Ingenting hade hindrat senare generationer av folkvalda från att ta initiativ till ett författningstillägg som via formuleringar om ”personlig integritet”, ”reproduktiva rättigheter” eller liknande skulle ha bättre skyddat vad man vill ha skyddat. Den amerikanska författningen medger självfallet förändringar, och många författningstillägg har antagits genom åren, med start i ”Bill of Rights” 1791, förbud mot slaveri 1865, kvinnlig rösträtt 1920 (27 författningstillägg totalt sett). Inget sådant initiativ har tagits med koppling till abortfrågan. För detta får senare generationers politiker ta ansvar.

Högsta Domstolen återför nu frågan till de folkvalda församlingarna. Enligt det tionde författningstillägget innebär det till de 50 delstaterna, eftersom den federala nivån enbart har mandat i de frågor som uppräknas i författningen. Abortfrågan tillhör inte

dem. Olika delstater kommer att anta olika abortregler, en del mycket restriktiva, de flesta utan nämnvärda restriktioner och en del däremellan. Den federala nivån kan ta vissa beslut med stöd av sin roll rörande transaktioner över delstatsgränser, till exempel för att värna tillgång till ”dagen efter-piller” för medborgare i alla delstater.

Situationen är inte så olik den i Europa. Man får inte glömma att USA är en hel kontinent, med 50 delstater och en variation som i många avseenden liknar de 27 medlemsstaterna i Europeiska Unionen. De kulturella och politiska skillnaderna är stora mellan delstater i båda unionerna. Sverige vill väl inte få sin abortlagstiftning bestämd på europeisk nivå, lika lite som Polen och Ungern vill avstå sin beslutsrätt i frågan. Enligt ”subsidiaritetsprincipen” bör sådana beslut tas på en nivå närmare befolkningarna. Och de bör, tycker nog nästan alla i Sverige, antas av den svenska riksdagen – inte av justitieråden i Högsta Domstolen.

Det är märkligt att se hur svenska politiker och skribenter kan i så dramatiska ordalag kritisera den ordning som nu är på väg i USA, när man förespråkar samma ordning för egen del i Sverige. Riksdagsbeslut, inte juristmakt utan stöd i lag. Beslut på delstatsnivå, inte unionsnivå.

Intressant att notera är att den svenska abortlagstiftning som gäller sedan 1975 inte alls är lika långtgående som den helt fria abort även sent under en graviditet som det Demokratiska partiet velat rösta igenom i USA. I Sverige råder ”fri abort”, i meningen att kvinnan helt bestämmer till och med vecka 18 av en graviditet. För abort efter vecka 18, då fem månader återstår av graviditeten, krävs särskilt tillstånd från Socialstyrelsen. ”Sådant tillstånd får lämnas endast om synnerliga skäl föreligger för aborten.” (abortlagen, 1974:595, § 3). Tillståndet får ej lämnas ”om det finns anledning antaga att fostret är livsdugligt.” Efter vecka 22, då ännu fyra månader normalt återstår av en graviditet, betraktas fostret juridiskt sett som ett barn med egen rätt att leva

om det är friskt. Skulle graviditeten avbrytas under dessa fyra månader, närmast för att kvinnans liv hotas, betraktas det inte längre som abort och man försöker om möjligt rädda barnet, inte döda det. Detta är grunddragen i den svenska abortlagstiftningen. Den är mer återhållsam än i de flesta delstater i USA.

Varför har svensk abortlag dessa restriktioner? Det är uppenbarligen därför att lagstiftaren har bedömt att det levande fostret är något mer än en del av kvinnans kropp. Det har sin egen genuuppsättning, i en kombination från modern och fadern. Det är en människa, en unik individ, i vardande. Det är något mer och annat än vilken kroppsdel som helst.

Sverige vill väl inte få sin abortlagstiftning bestämd på europeisk nivå, lika lite som Polen och Ungern vill avstå sin beslutsrätt i frågan.

Vi har här tre individer med intressen i saken: mamman, pappan och barnet. Och vi har flera faser under en graviditet. Vid någon tidpunkt, som kan förskjutas med framsteg i prenatal vård, kan fostret överleva utanför kvinnans kropp. Reflexer vid smärta har iakttagits efter 15 veckor. Dock visar professor Hugo Lagercrantz, som själv har bedrivit avancerad forskning om barns tidiga medvetande, att ett foster först efter vecka 25 har den koppling mellan nerver i kroppen och synopser i hjärnan som krävs för att det ska kunna ta emot och bearbeta sinnesintryck i hjärnbarken (SvD ”Under strecket” 11 juli 2022). Först då kan fostret enligt Lagercrantz erfara smärta eller glädje.

Dock är ju fostret även veckorna innan på väg att utvecklas till ett barn, en egen individ och

inte enbart en kroppsdel. Man skulle inte, för att göra en jämförelse, begrava någon som ligger medvetslös på sjukhus om man visste att vederbörande skulle vakna upp i sjukhus-sängen tre veckor senare. Utsikten för indivi- den har också betydelse, inte enbart nuläget.

Detta är ingen enkel fråga. De som formar reglerna behöver ta hänsyn till fostrets suc- cessiva utveckling till barn. Man kan med rimlighet argumentera för att även fadern borde få yttra sig och att ett rådgivande och stödjande samtal borde vara obligatoriskt. 2021 utfördes ca 34 000 aborter i Sverige. Det är inget litet antal i förhållande till de 114 000 som föddes samma år, även om antalet tonårs- aborter minskat. I åtminstone några fall kunde det finnas utvägar och lugnande stöd att ge, utan abort. Ambitionen bör rimligen vara att aborterna ska vara få, och säkra.

Abortfrågan jämföras nu i delar av debatten med rätten till samkönade äktenskap. Men rätten att fritt välja sin partner är allmänt accepterad numera, även i USA. Varför har abortfrågan inte på motsvarande sätt blivit självklar? Skälet är att vi har fått veta så mycket mer om fostret och dess utveckling sedan 1973. Lennart Nilssons makalösa bilder blev ett genombrott och gav identitet åt barnet i tillblivelse. Rörliga bilder med ultraljud av fostret i livmodern – levande, sparkande, med armar och med tår, med hjärta som slår och huvud som växer, ett uppenbart mänskligt liv – rör numera de flesta blivande föräldrar.

Vem man älskar med är vars och ens sak. Men fostret är mer än en kroppsdel hos kvin- nan, har egen identitet. Därför rymmer abort- frågan dilemman, som även samhället som helhet tvingas förhålla sig till.

Alla partier i den svenska riksdagen har nått slutsatsen att den gällande svenska lagstift- ningen på området bildar en klok avvägning. Även de flesta av oss som brottats med abort- frågans dilemman, också i konkreta livssitu- ationer, har nått slutsatsen att det inte finns någon bättre utväg än att låta kvinnan ytterst avgöra under de tidiga faserna av en gravidit-

et, med rådgivning och stöd. Det upphäver inte dilemman vi kan se och känna, men de är ofta av en situationsetisk art som inte kan lösas via nämnder och byråkrati. De kvarstår som samvetsfrågor.

Vi erkänner på pragmatisk grund de sociala tragedier som skulle följa med en annan ord- ning, även i form av risker för kvinnors liv. Ett sådant praktiskt erkännande är inte det- samma som hurtfriska paroller av ”feminism” och ”mänsklig rättighet” i denna fråga. Den i sammanhanget ofta uttalade ståndpunkten att en individ ska vara ”önskad” för att ha rätt att existera är etiskt oförsvarbar.

Pågår numera någon begrundan av abortfrå- gan inom frisinnet, om livets sköra början och vad vi fått lära oss om fostrets miraku- lösa övergång till barn? Kring etiska frågor om livets början och livets slut, om skyddet för de svaga och rätten även för de icke så väl- komna, fanns en gång ett prövande samtal hos svenskt frisinne och därmed även inom Folk- partiet. De frisinna breddade vad som blev viktigt i seriösa politiska överväganden, från det rent materiella. Det vore synd om denna existentiellt eftersinnande roll hos frisinnet helt övergavs, i stum underkastelse inför en tidsanda och en politisk rådså för att inte vara ”modern”. Vad som anses ”modernt” är inte sällan mer tidsbundet än vad ”de progressiva” vill förstå.

Hans Bergström

Hans Bergström bor i USA sedan 2003. Han var på 1970-talet stabschef för folkpartiledarna Gunnar Helén, Per Ahlmark och Ola Ullsten. Han var senare chefredaktör för Nerikes Allehanda samt för Dagens Nyheter i två omgångar.

För ytterligare texter och dagskommentarer från Hans Bergström, däribland hans många tidigare artiklar i Frisinnad Tidskrift, gå till hans digitala arkiv: www.hansbergstrom.se.

Waldemar Svenssons

FRISINNAD

Nr 4 2022

TIDSKRIFT

CIVIL-

SAMHÄLLET

Karl Staaffs fond

Ansökningar 1 april och 1 oktober

www.staaff.se

Stiftelsen Karl Staaffs Fond för frisinnade ändamål

I detta nummer:

Tankar från bondgården ... 3

Staffan Werme

TEMA Civilsamhälle! 5

Lars Leijonborg möter

Eva Eriksson 6

**Väckelserörelsen
och integrationen** 8

Anders Johnson

**Abortfrågan i USA
och hos frisinnet** 12

Hans Bergström

**Studieförbunden
möter en ny tid** x

Annika Westh

Notiser 20

**Komiker, clown,
och landsfader** 21

Olle Nykvist

**Debatt – Liberalerna
och religionsfriheten** 23

Gunnar Asserhed

**Minnesord
Marit Paulsen är död** 27

Staffan Werme

**Liberalerna
– ett klassparti?** 28

Olof Kleberg

Från fjällkanten 30

Nicke Grahn

Ledaren 32

<<Namn>>

<<Att>>

<<Adress>>

<<Postnr.>> <<Ort>>

**En personligt präglad, partipolitiskt
obunden, frisinnad tidskrift**

Grundad 1930 av Waldemar Svensson, Ljungskile

Utkommer med 6 nummer per år

Redaktör och ansvarig utgivare: Staffan Werme
Boängsgården Fällersta 510, 705 94 Örebro
Telefon: 019-23 93 93, Mobil: 070-694 20 20
Epost: staffan.werme@frisinnadtidskrift.se

Layout och tryck: Prinfo Welins,
E-post: info@prinflowelins.se

Annonser: Staffan Werme

Prenumeration: Per Hansson
Åbolidsringen 82, 553 10 Jönköping
E-post: per.hansson@liberal.se

Tidningens hemsida: www.frisinnadtidskrift.se

Tidningens facebookside: Frisinnad Tidskrift

Prenumeration helår: 200:- kronor

Lösnummer: 40:- kronor

Bankgiro: 822-2150

**Om betalning sker via internet, var vänlig meddela
namn och utdelningsadress via e-post till:
pren@frisinnadtidskrift.se**

Föreningen Frisinnad Tidskrifts styrelse:

Anna Svalander (ordförande), Per Hansson (kassör),
Anders Johnson, Annika Westh, Lars Leijonborg,
Lennart Olsson, Carina Sandor, Birger Thureson,
Staffan Werme